

1 Uossa di üna jada alch!

2 *Elefants improviseschan sco musicistas e musicists da jazz, ghepards converseschan*
3 *tschüblottond ün cun tschel e peschs nu sun propa müts: Quist text preschainta, che cha la*
4 *bioacustica, la scienza chi s'occupa da la fuormaziun da suns e tuns, sa davart la lingua da las*
5 *bes-chas.*

6 Chi chi dominescha linguas estras augmainta sias schanzas da surviver. Il drongo african es ün
7 geni d'imitar las linguas dad otras bes-chas. Scha quist pasler ha fom, douvra el seis talent per
8 surgnir nudritüra a cuost dad oters. Il tric es il seguaint: L'utschè imitescha precisamaing ils
9 cloms d'alarm cha sias victimas douvran per avertir üna a tschella dad utschels da rapina,
10 schacals o hienas. Sch'üna bes-cha doda ün tal alarm imità, lascha ella crodar la praja e
11 mütscha. Uschè po il drongo african tschüffer la nudritüra delizchusa. Il repertuar da l'utschè
12 cumpiglia var tschinquanta idioms esters. Pervi da seis talent per linguas es el ün cleptoparasit
13 brigliant.

14 Scha bes-chas converseschan üna cun tschella, sch'ellas attiran ün partenari o sch'ellas
15 s'orienteschan cun agüd da suns, taidla üna duonna da maniera fich attenta: Angela Stöger. La
16 duonna da 40 ons da l'Università da Vienna es bioacustica. Observond la comunicaziun
17 d'elefants, tilla esa reuschi da scuvrir ün möd da prodüer tuns amo mai observà: ün güvlöz a fich
18 ota frequenza, plü ota co il tschüblöz dals chucalins da mar.

19 Daspö ons perscrutescha Stöger in zoos europeics ed illa savanna africana. D'incuort es
20 cumparü seis cudesch interessant cun il titel: *Da mürs chi chantinan ed elefants chi güvlan*. Aint
21 il cudesch nu raquinta ella be da sia lavur sco perscrutada, dimpersè eir da las fuormas cha
22 bes-chas douvran per lur comunicaziun. Sco ils umans intuna la gronda part dals mamifers las
23 cordas vocalas: giats miaulan, vachas mügian, tschiervis sbrüjan. Per attrar femnas o per
24 scurrantar rivals stricha il grigl da champogna masculin cun la structura gruoglia da l'ala dretta
25 vi da l'ur da l'ala schnestra.

26 Sco ils insects nun han peschs neir ingünas cordas vocalas: Ill'Asia dal Südost «rögna» il gurami
27 nanin cun contrahar üna muscla, uschè cha sia vaschia da nodar vain missa in movimaint
28 relaschond üna rumur sumgliainta a quella d'ün tof. Avant ons han scienzias e scenziats dal
29 Canada e da la Scozia rapportà d'aringias toffantas aint il Pacific: Cun schmachar oura ajer da
30 la vaschia da nodar tras il bögl aint il liber prodüan ellas tuns pulsants chi dūran fin ot secundas
31 e chi cumpiglian ün spectrum da trais octavas. Main comunicativs sun members da la listessa
32 spezcha in oters mars: Els prodüan tuns marcantamaing plü cuorts e sechs.

33 Pro'l ghepard ha Angela Stöger scuvert abiltats sumgliaintas sco pro'l drongo african, però quel
34 ha otras strategias. Bainschi es il ghepard eir abel da miaular sco ün giat, però suvent tschüblotta
35 el. Quai fa el uschè bain cha perfin utschels til respuondan. Il ghepard fa adöver da quista lingua
36 estra per as proteger: El comunicescha cun oters members da la listessa spezcha illa lingua
37 d'utschels, per cha'l liun privlus nu remarcha sia preschentscha.

38 La plü gronda sensaziun ha Stöger scuvert in connex cun ils elefants: Ella descriva, co cha
39 elefants douvran lur ramplunöz sco ils umans per discuorrer e chantar. Vibrond lur cordas
40 vocalas prodüan els tuns bass per restar in contact ün cun tschel ed eir per comunicar cun
41 otras gruppas. Ultra da quai ha Stöger pudü demuossar cha'l trumbettar es individual e cha las
42 bes-chas invaintan adüna darcheu novs tuns, sco cha nus umans creain ün'aigna melodia cun
43 tschüblar. Elefants fan quai, sch'els han da spettar o sch'els nun han güst da far nöglia. Els
44 stordschan lur tromba, tilla cumpriman e soflan oura ajer. Uschè prodüan els tant differents tuns

45 sco eir differentas successiuns da tuns, precis sco musicistas e musicists da jazz chi
46 improviseschan. «Quai es püra occupaziun e nu serva a la comunicaziun», disch Stöger.
47 Ünsacura ha Stöger eir scuvert ils tuns ad ota frequenza dals elefants. Ils elefants serran üna
48 foura d'nas, tiran aint il flà da tschella e prodüan uschè quists güvlözs cun frequenzas fin 1800
49 hertz. Per üna bes-cha chi paisa plüssas tonnas es quai fich surpudent. Uffants pitschens
50 radgiundschan be 440 hertz e chucalins da mar 1500 hertz. Per Stöger es quai ün
51 muossamaint cha elefants schlargian lur spectrum da suns: «Els nüzzajan otras structuras co
52 las cordas vocalas.» Siond cha quistas frequenzas nu pon gnir prodüttas cun las cordas vocalas
53 da desch centimeters (las cordas vocalas dals umans han üna lunghezza da duos centimeters),
54 douvran els lur organ singular per far quai: 40 000 musclas aint illa tromba procuran per
55 ün'immensa movibilità (il corp uman ha be 650 musclas). Eir elefants asiatics douvran quista
56 musculatura filigrana, però in ün'otra maniera ed in otras situaziuns: Sch'els han stress o sun
57 aggressivs, sumsumeschan els cun ils pizs da la tromba sco ch'ün trumbettist sumsumescha cun
58 ils lefs.

59 Cur cha giats filan a frequenzas bassas, lura nu mettan els in movimaint las cordas vocalas cun
60 ajer, dimpersè cun contrahar musclas. Quai explicha, perche cha lur «motorin» es in funcziun
61 tant cun aspirar sco eir cun expirar. Las rumurs immens bassas e fermas dals coalas d'ürant il
62 temp da copulaziun d'eiran lönch ün misteri. Aint il fratemp han scienziadas e scenziats da
63 l'Australia erui ch'els laschan vibrar lur tenda dal tschèlsura da la bocca. Quai es üna tecnica
64 cha eir ils umans domineschan. O dit oter: La chanzun d'amur dals coalas es ün ferm groflöz.

65 Zoologas e zoologs han dafatta scuvert la comunicaziun prenatala: Cun suns da «umf, umf»
66 comunicheschan fetus da crocodils, cur ch'els as rechattan amo aint in l'öv. Quai augmanta lur
67 schanzas da survivor: Ils fradgliuns vegnan our da l'öv a medem temp e pon uschè gnir
68 survagliats meglider da la mamma.

69 Perscrutond la comunicaziun da las bes-chas, scuvischa Angela Stöger surpudentamaing eir
70 bliers trats umans. Tenor il pregüdzizi sajan femnas integradas da maniera plü activa illas gruppas
71 socialas ed hajan uschè eir da «discuorrer daplü». Ils mas-chels sajan plütost individualists e
72 perquai «nu detta tant da dir». Precis quai as muossa pro l'uors cun tromba ed impustüt pro'ls
73 elefants: «Las femnas sun vaira baderlunzas!»

(tenor Urs Willmann, Die Zeit, 7 october 2021)